

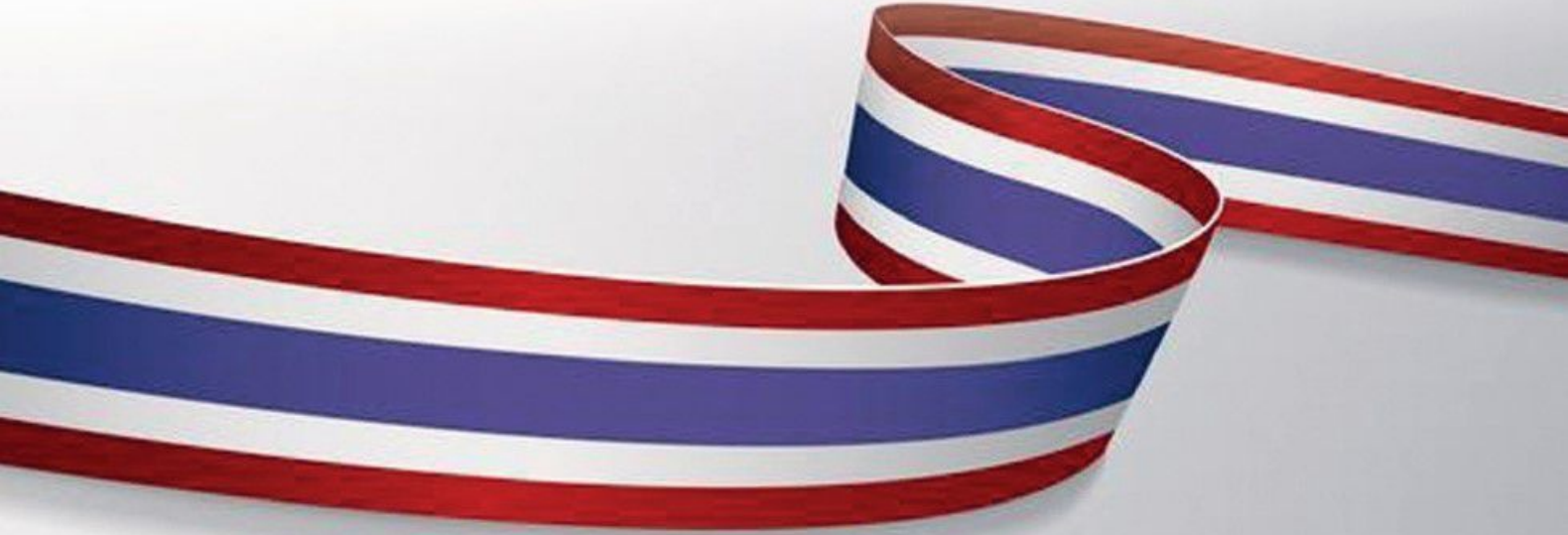

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI
UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM)

TÜRKİYE'DE TAYLAND ÇALIŞMALARI-I

Yayına Hazırlayanlar
A. Merthan DÜNDAR
Ekrem SALTİK

TÜRKİYE'DE TAYLAND ÇALIŞMALARI - I

Yayına Hazırlayanlar

A. Merthan DÜNDAR
Ekrem SALTİK

Ankara - 2021

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 725
Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
APAM Yayınları: 17

Ankara Üniversitesi Yayınları, Yüksek Öğretim Kurulu'nca tanınan ve yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer alan uluslararası yayın niteliğindedir.

ISBN: 978-605-136-551-0

Yazarların görüşlerinin sorumluluğu kendilerine aittir.

Redaktör
Aysun HARPER

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler/ANKARA
Tel: (0312) 213 66 55
Basım Tarihi: 17/12/2021

İÇİNDEKİLER

A. Merthan DÜNDAR	
SUNUŞ	5
Kubilay ATİK	
<i>Ayutthaya Krallığı ve Tayland'ın Yükselişi</i>	7
Gökçen KAPUSUZOĞLU	
<i>Çin Kaynaklarında Tayland</i>	17
İsmail Hakkı GÖKSOY	
<i>Tayland'da İslâmiyet</i>	31
İsmail Hakkı KADI-Ayda BEKTAŞ (Çeviri)	
<i>19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı İmparatorluğu ile Siyam Krallığı Arasındaki İlişkiler</i>	69
Ekrem SALTİK	
<i>Osmanlı Devleti ve Türkiye ile İlişkileri Bağlamında Siyam-Tayland Tarihine Genel Bakış</i>	101
Yalçın KAYALI	
<i>Kadim Hint Kültürünün Siyam (Tayland) Geleneklerine Yansımaları: Tarih, Din ve Edebiyat</i>	113
Mehmet ÖZAY	
<i>Tayland: Kadim Siam'dan Modern Toplum ve Sorunlu Demokrasi'ye</i>	135
Wasamon SANASEN	
<i>Tayland'daki Müslümanların Türbe Mimarisi</i>	165
Selin ÖZDEMİR	
<i>Tayland ve Japon Budist Figürleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme</i>	209
Yasemin SATTAR	
<i>Türkiye'nin Tayland'da İnsanî Diplomasisi: Gelişim, Zorluklar ve Eğilimler</i>	221
Gökberk DURMAZ	
<i>Tayland-Japonya İlişkileri: Uluslararası Göç Bağlamında Bir Değerlendirme</i>	233

Vusal GULIYEV	
<i>Çağdaş Tay-Çin İlişkileri: Sorunlar ve İşbirliği Alanları</i>	245
Ahmet Faruk IŞIK- Anatchaya CHANGJAROEN	
<i>Denizaşırı Çinlilerin Tayland Ekonomisindeki Rolü: Mültecilikten</i>	
<i>En Güçlü Etnik Azınlığa</i>	271
Selen BEDER-Oğuz Can TURGAY	
<i>Geçmişten Günümüze Tayland Tarımı</i>	279
Eda SELÇUK	
<i>Tayland Krallığı Hakkında</i>	295

SUNUŞ

Tayland ya da resmî adıyla Tayland Krallığı (eski adıyla Siyam), Güneydoğu Asya'nın Hint Okyanusu'na uzanan kolu gibidir. “Özgür Ülke/Özgürlerin Ülkesi” anlamına gelen Tayland, yaklaşık yetmiş milyon kişilik bir nüfusa sahip olup, tarihi, mutfağı ve kültürel zenginlikleri ile dünyanın önde gelen turizm merkezlerinden biridir. Bu özelliğı ile ülkemizde de son yıllarda tercih edilen seyahat rotaları arasına girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile Tayland Krallığı arasındaki diplomatik ilişkiler, 1958 yılında başlamıştır. Bu yıl içinde, başkent Bangkok'ta Türk Büyükelçiliğı açılmış ve 15 Ocak 1959'da Güven Mektubu'nu sunan Necdet Kent, ilk Türk Büyükelçisi olarak göreve başlamıştır. Tayland Krallığı'nın Ankara Büyükelçiliğı de 1972 yılında faaliyete geçmiştir. Taraflar arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkiler, artarak devam etse de Tayland, ülkemizde bilinirliğı olan ülkelerden biri değildir. Türkiye'de gençler arasında Tayland bilgisinin oluşumunda, Tay Boks ya da diğeri adıyla Muay Tai'in etkili olduğunu söylemek mümkündür. Ülkemizde, “Türkiye Muaythai Federasyonu”na bağı çok sayıda sporcu bulunmakta ve uluslararası müsabakalara katılmaktadır. Diğeri yandan, konusu Tayland'da geçen ve ısıklıla çalınan “Colonel Bogey Marşı” ile ünli, “Kwai Köprüsü (1957)” filminin yanı sıra 1970'li yıllarda TRT'de dizi şeklinde yayınlanan, “Anna and the King of Siam (1944)” adlı romandan uyarlanmış, “Kral ve Ben (1956)” adlı ABD yapımı film, büyük ilgi görmüştür. Özellikle, başrollerini Deborah Kerr ve Yul Brynner'in oynadığı bu dizi filmin, 1970-1980'li yıllarda Türkiye'de Tayland bilgisinin oluşumunda önemli bir yere sahip olduğunu düşünmek mümkündür.

Ülkemizde, Tayland-Türkiye ilişkileri üzerine son yıllarda yapılmış olan dikkat çekici birkaç çalışmanın dışında, akademik çalışmaların yok denecek kadar az olduğunu söylemek gerekir. Oysa tarihî kayıt ve kanıtlara göre iki ülke arasındaki ilişkilerin, 17. yüzyıla kadar uzandığı bilinmektedir. Tayland ile Türkiye'nin ilişkilerinin daha da artması, şüphesiz her iki taraf için de faydalı olacaktır. Bunu sağlamanın şartlarından biri de karşılıklı olarak birbirimiz hakkında daha çok bilgiye sahip olmamızdır.

Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM olarak tarih, mimari, sanat tarihi, tarım, ilahiyat, ekonomi ve uluslararası ilişkiler gibi farklı disiplinler açısından Tayland'ı inceleyen bu çalışmayı hazırlamaktan büyük mutluluk duyduk. İçeriği itibarıyla Türkiye'de ilk olma özelliğini taşıyan bu kitap projesini hayata geçirmemizi sağlayan yazarlarımıza şükran borçluyuz. Editör olarak bize destek veren ve yazarların bir kısmına ulaşmamızda büyük katkısı bulunan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ekrem SALTİK'a, redaksiyon için APAM çalışanlarından Sayın Aysun HARPER'a, Ankara Üniversitesi Basımevi çalışanlarına ve bizi her zaman destekleyen rektörümüz Sayın Prof. Dr. Necdet ÜNÜVAR'a teşekkür ederiz.

Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR
Kasım 2021

AYUTTHAYA KRALLIĞI VE TAYLAND'IN YÜKSELİŞİ

*Kubilay ATİK**

Ayutthaya Krallığı, 13. yüzyılda Doğu Asya'da ve Güneydoğu Asya'da özellikle Moğol İmparatorluğu'nun yükselişi sonucu meydana gelen denge değişikliği sonucu ortaya çıkan krallıklardan birisidir. Modern Tayland'ın kimliğinin ve tarihi benliğinin oluşumunda da en etkili olan krallıklardan birisi olarak Tayland tarihi ile ilgilenen kişiler için önemli dönüm noktalarından birisidir. Ancak Tayland tarihinin en uzun süren dönemlerinden birisi olması nedeni ile burada Ayutthaya Krallığı'nın kuruluş ve yükseliŐ süreçleri ile yetinilecektir. Kültürel, ekonomik ve dini anlamda da Tayland toplumunda kalıcı izler bırakan Ayutthaya Krallığı'nın 14-16. yüzyıllar arası henüz yeni kurulduğu ve görece zayıf olduğu bu dönemde sırasıyla Moğol İmparatorluğu ve daha sonra Ming hanedanı başta olmak üzere çevresindeki devletlerle olan ilişkileri ve bir kara devletinden deniz gücüne doğru dönüşerek Güneydoğu Asya'da Tayland'ın günümüzde de sahip olduğu önemli yeri edinmesi bu döneme denk gelmektedir. Bu çalışmanın ana temelini de bu dönem Ayutthaya Krallığı'nın siyasi yükselişi ve bölgedeki devletler sistemine entegrasyonu oluşturmaktadır. Elbette yukarıda da belirtildiği gibi bu dönem meydana gelen kültürel, sosyal, dini ve ekonomik gelişmeler de Tayland tarihi açısından çok önemli olmakla birlikte bu konuların tamamının ele alınması ya bu çalışmanın sınırlarını aşacağından ya da mecburen son derece yüzeysel ele alınacaklarından, ancak Ayutthaya Krallığı'nın komşuları ile olan siyasi ilişkilerini etkiledikleri ölçüde ele alınmıştır.

14. yüzyılda kurulup 18. yüzyılın ikinci yarısında yıkılan Ayutthaya Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu, Mugal İmparatorluğu, Safavi Devleti, Joseon Krallığı ile birlikte Asya'nın en uzun ömürlü devletlerinden birisi olmuştur ve tıpkı bu devletler gibi kuruluşunda Moğol İmparatorluğu'nun yükselişi ve çöküşünün doğrudan ve dolaylı pek çok etkisi olmuştur (Atik,

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0001-7657-6645.

2021a: 23). Moğollar'ın özellikle Kubilay Kağan Song hanedanını sona erdirdikten ve Çin'i birleştirdikten sonra yaptığı deniz aşırı seferler Japonya ve Güneydoğu Asya'da son derece önemli sonuçlar doğurmuştur. Her ne kadar bu seferler askeri yönden başarısızlıkla sonuçlansa da Japonya'da Kamakura Şogunluğu yıkılarak yerine daha güçsüz Muromachi Şogunluğu kurulmuştur. Güneydoğu Asya'da ise daha önemli ve kalıcı sonuçlar meydana gelmiştir. Günümüzde Çin'in Yunnan eyaleti olan bölgedeki köklü ve güçlü Dali krallığı Kubilay henüz kağan olmadan önce Möngke Kağan'ın Çin seferi sırasında Kubilay tarafından ortadan kaldırılmıştır (Atik, 2018: 19). Bunun ise bölge için kalıcı sonuçları olmuştur. Tibet, Burma ve Çin arasında yer alan bu eski krallığın ortadan kalkması yalnızca Tibet'in güneydoğu Asya ile olan ilişkisini keserek Çin'in bölgeye yayılımını arttırmamış, Çin'in de tarihinde ilk kez Moğol İmparatorluğu yönetiminde Burma ile sınırdaş olmasına neden olmuştur (Atik, 2021a: 26). Bu durumun günümüzde bile Çin'in ve bölgenin jeopolitik dengelerinde kalıcı olarak etkileri bulunmaktadır. Dali Krallığı'nın yıkılması ve Kubilay'ın buradan batıya Guangxi'ye doğru hareket etmesi sonucunda bu bölgelerde bulunan ve Hmong-Tai adıyla anılan Tay kabileleri güneye doğru hareket etmişlerdir. Tay kabilelerinin bu yayılımında daha sonra Kubilay Kağan'ın Burma seferleri ile burada bulunan Pagan krallığını zayıflatmasının ve daha güneyde ve doğuda Dai Viet, Champa ve Kimmer İmparatorluğu'na karşı düzenlediği bu seferlerin Dai Viet haricindeki devletleri zayıflatmasının da etkisi büyüktür. Ly Hanedanı döneminde güçlü bir devlet yapısı oluşturan Dai Viet Krallığı Moğollara karşı da direnişinde başarılı olarak iki kez Moğol ordularını yenilgiye uğratmış, daha sonra ise Moğollar ile barış yapmıştır (Atik, 2021b: 102). Kubilay Kağan bundan sonra dikkatini daha güneyde bulunan Kimmer, Champa ve diğer Güneydoğu Asya ada devletlerine yöneltmiş, her ne kadar bu askeri seferler başarısızlıkla sonuçlanmışsa da Kimmer İmparatorluğu'nun bu seferler sonucu zayıflaması, güneye doğru hareket eden ve Moğollar ile müttefik olan Tay kabilelerinin Sukhothai gibi güçlü krallıklar kurması için uygun ortamı hazırlamıştır (Atik, 2021a: 25). Bu döneme kadar merkezi ya da feodal olarak büyük ölçekli krallıklar kuramamış olan Tay halkı tarihinde ilk kez Hindicini'nde geniş araziler üzerinde krallıklar kurma şansı bulmuştur. Genellikle Kimmer ve Burma etkisi ile Budizm ve Hindu kültürüyle karşılaşan bu ilk Tay krallıklarının devlet yapılanmasında da Hint kültürünün etkisi olduğu her ne kadar şüphesizse de dilsel faktörlerden dolayı Hint etkisi olarak görülen pek çok yapısal özelliğin de Moğollar aracılığıyla Çin'den ve bozkırdan da geldiği

düşünülmektedir. Daha önce bu bölgeye Song Hanedanı dönemi (960-1279) ve öncesindeki Beş Hanedan dönemi (907-960) boyunca sınırlarda yaşanan savaş ve iktidar boşluğu sonucu güneye göçleri kademeli olarak başlayan Tay kabileleri aslen Kimmer İmparatorluğu'nun bir şehri olan Sukhothai'da isyan ederek bölgede kendi devletlerini kurmuşlardır (Wyatt, 1984: 21). Yuan Hanedanı ile ilişkiler kuran Sukhothai Krallığı daha önceki Song etkisi gösterir şekilde Song tarzı porselenler (Tayca: Sangkalok) ihraç etmiş, modern Tay alfabesinin öncülü olacak bir yazı geliştirmiş, bölgeye Moğollar ile birlikte gelen diğer Tay kabileleri sayesinde daha da güçlenmiştir (Atik, 2021a: 27). Her ne kadar daha sonra bu çalışmanın konusunu oluşturan Ayutthaya Krallığı'nın yükselişi bu krallığın çöküşünü ve de sonunu getirmişse de Tayland tarihinin ilk bağımsız krallığı olması ve yazıdan devlet yapısına kadar pek çok konuda kalıcı etkiler bırakması nedeniyle Sukhothai Krallığı kurumsal açıdan Ayutthaya Krallığı'nın ve Tayland'ın kurucu babası gibi görülebilir. Nitekim daha önce de Kimmer, Dai Viet, Çin ve diğer devletlerin vassalı konumunda Tay krallıkları kurulmuşsa da günümüzde dahi Tayland tarihçileri Sukhothai Krallığı'nı ilk Tay Krallığı olarak saymaktadırlar (Higham, 1989: 45).

Ayutthaya Krallığı Sukhothai Kralı Ramkhanhaeng'in ölümü sonrasında hem ülkeyi paylaştırdığı varisleri hem de vassallerinin Sukhothai egemenliğine başkaldırması ile çöküşe geçmiştir. 1349 yılında Ayutthaya ordusu Sukhothai kentine girerek bu devletin egemenliğine son vermiş ve böylece Tayland tarihinde yeni bir dönem başlamıştır (Kasetsiri, 1976: 31). Sukhothai kralları her ne kadar denize kıyısı olan alanları da yönetseler de krallıklarını tıpkı daha kuzeylerindeki Çin ve Moğol İmparatorluğu gibi bir kara gücü olarak yönetip idare etmişlerdir. Bu dönemde Güneydoğu Asya'da Champa ve diğer Malay krallıkları deniz gücü olarak ortaya çıkmışlardır (Atik, 2020: 87). Bunun nedenleri yukarıda da belirtildiği gibi aslen Çin'in güneyinde dağlık ve ormanlık alanlarda yaşayan Tay kabilelerinin güneye inene kadar denizle karşılaşmamaları ve karşılaştıklarında dahi deniz yönünde bir genişleme ya da tehdit algılarının bulunmamasıdır. Bunun sonucu olarak ise ne Sukhothai öncesi küçük Tay kabileleri ne de Sukhothai Krallığı döneminde Tayland denizaşırı ilişkileri gelişmiş bir ülke olmamıştır. Ayutthaya ise ilk başlarda tıpkı Sukhothai Krallığı gibi bir kara devleti olarak kurulmuşsa da zamanla bir deniz gücü de oluşturmuş Japonya'dan Singapur'a kadar denizaşırı ülkeler ile ilişkilerin geliştiği bir dönem olmuştur (Baker, 2003: 43). Aşağı yukarı Sukhothai Krallığı ile aynı alanı yönetmesine ve bir

başka Tay hanedanı tarafından kurulup yönetilmesine rağmen deniz ve kara gücünü dengeli bir şekilde geliştirerek Güneydoğu Asya'da önemli bir aktör haline gelmesi ilginçtir. Bunda kuşkusuz Ayutthaya Krallığı'nda meydana gelen gelişmeler kadar bölgede meydana gelen gelişmelerin de rolü büyüktür. Bu anlamda Ayutthaya döneminden itibaren Tay tarihini ele alırken artık bir kabile konfederasyonunun yöneticisi konumundaki bir şehir devletinden çok bölgesel bir güçten bahsetmekteyiz.

Sukhothai Kralları belki de Moğollar ile ittifak kurmalarından ötürü (Atik, 2021a 28), ülkeyi yönetici aile ve aile üyeleri arasında paylaştırırken, yendikleri devletlerin ise yöneticilerini vassal yapmakla yetinerek merkezietten uzak bir şekilde idare etmekteydiler. Ayutthaya Krallığı'nda ise durum tersi idi. Belki de kurucusu tam olarak bilinmemekle birlikte tıpkı Vietnam'daki Dai Viet Krallığı'nı kuran Ly hanedanı gibi Çinli bir hanedan tarafından kurulması nedeniyle Ayutthaya Krallığı baştan itibaren daha merkezileşmeye meyletmektedir (Atik, 2021b: 102-103). Türk okuyucuya yabancılar tarafından kurulan hanedanlarca kurulan krallıklar ilginç gelebilir. Ancak gerek Avrupa gerekse Asya tarihinin hemen her döneminde ve bölgesinde yabancılar tarafından kurulan hanedanlar hüküm sürmüştür. Türk tarihi için bunun bilinen iki örneği Rouran (Ruan Ruan) da denmektedir, Türkçede yanlış bir şekilde Juan Juan da artık kullanılmayan Wade-Giles transkripsiyonunun etkisiyle kullanılır) ve Moğollar olmuşsa da özellikle Güneydoğu Asya'da fatihten ziyade tüccar olan Hint ya da Çin kökenli ailelerin hanedanlar kurması sıradan karşılanmaktadır. Daha erken dönemlerde özellikle Hindistan'dan gelen tüccar aileler bölgede önemliyken 10. yüzyıldan itibaren bölgede kültürel ve siyasi anlamda Çin'in yükselişe geçtiği görülmektedir (Atik, 2021c: 351). Beş hanedan döneminde Çin'de Tang Hanedanı'nın yıkılmasını takiben güneyde kurulan dokuz krallıktan özellikle güneydeki Min ve Wu ile Güney Han krallıklarında bulunan tacirler Kuzey Çin'deki siyasi karışıklıklar sonucunda ticari ve siyasi odaklarını Güneydoğu Asya yönünde geliştirmişlerdir. Ayutthaya Krallığı ise kesin olarak bilinmemekle birlikte Kral Uthong olarak geçen, aslen Çinli bir yönetici tarafından kendi kentinde çıkan bir salgın üzerine Ayutthaya kentinin bulunduğu bölgeye taşınmasıyla 1350 yılında kurulmuştur (Kasetsiri, 1976: 17). Bu aşamada tıpkı bozkır imparatorluklarında, özellikle de Moğol İmparatorluğu'nda olduğu gibi ülkeyi aile mülkü olarak yöneten Kral Uthong, oğullarını ve diğer akrabalarını yeni fethedilen bölgelerin yönetiminde özerk krallar olarak görevlendirmekteydi (Higham, 1989: 355). Yoğun ormanlardan

dolayı tıpkı Kimmerler ve diğer bölge halkları gibi Ayutthaya kralları da Chaophraya nehir havzası üzerindeki kentlerin yönetimine odaklanmaktaydı. Dağlar ve ormanların şehirleri birbirinden izole etmesi nedeniyle Ayutthaya Krallığı'nın bölgedeki hâkimiyetine kadar merkezi bir otorite kurulamamıştır. Bunun sonucu olarak ise Kral Uthong'un 1369 yılındaki ölümünden sonra oğlu Ramesuan tahta geçmişse de kısa sürede tahttan bir akrabası tarafından indirilmiş ve ailenin iki kolu arasında mücadeleler başlamıştır (Blagden, 1906: 111).

Ancak bu mücadeleler iki aile arasında devam etmiş ve ülke geneline yayılmayıp sadece taraflardan birisinin Ayutthaya kentine girmesi ve darbe yapmasıyla sınırlı kalmıştır. Bu nedenle bu hâkimiyet mücadelesi Sukhothai Krallığı ya da Kimmer İmparatorluğu'nun aksine ülkenin siyasal bölünmesiyle sonuçlanmamıştır. Tam tersine başa geçen her yeni kral tebaasına rakiplerinden daha iyi bir kral olduğunu kanıtlama ihtiyacı hissetmiştir. Tıpkı Kubilay Kağan'ın ve ondan önceki Mōngke Kağan'ın iktidarı amcaları Ögedey'in oğlu Güyük Kağan'ın ölümünden sonra kendi ellerine almalarından sonra iç barışı sağlamak için daha fazla fetih yapması (Atik, 2018: 16) gibi Ayutthaya kralları da daha genişlemeci bir politika ile ülkeyi kısa sürede genişletmeyi başarmışlardır. 1378 yılında kuzeyde Sukhothai, 1431 yılında ise doğuda Kimmerlerin başkenti Angkor'u alan Ayutthaya Krallığı böylece kuzey ve doğu yönündeki genişlemenin önündeki en önemli engelleri aşmayı başarmıştır (Kasetsiri, 1976: 61). Kral I. Borommaracha ve daha sonra II. Borommaracha döneminde yapılan bu seferler ve genişleme sonucunda Ayutthaya Krallığı artık aile fertleri tarafından yönetilemeyecek kadar genişlemiştir. Bunun ise doğrudan ve dolaylı iki etkisi olmuştur. Her ne kadar isimler Sanskritçeden geçmiş olsa da Çin'deki sağ ve sol baş nazır sistemine benzer bir sistemle iki baş nazır atanmıştır. Bunlardan birisi sivil idarenin yönetiminden sorumlu olan *samuha nayok*, diğeri ise askeri idareden sorumlu olan *samuha kalahom* adlı baş nazırlardır (Baker, 2003: 46). Böylelikle ordunun ve idarenin kişisel yönetimden çıkartılarak sistemleştirilmesi başlamıştır. Ayrıca artık şehirleri yönetmek üzere aile bireyleri özerk yöneticiler olarak atanmayıp kraliyet ailesinden olmayan valiler sınırlı yetkiler verilerek atanmaya başlamıştır (Wyatt, 1984: 87). Yine bu şehirler ise kendi içlerinde bir vilayet sistemi olarak Çin'deki gibi organize edilerek vilayet merkezi olan şehrin diğer ilçe sayılabilecek küçük kentleri yönetmesiyle merkezi otorite başkentten çevreye doğru nüfuz etmeye başlamıştır. Elbette bu reformların ülkeyi merkezileştirmesi kuşkusuzsa da Chao Phraya havzasının dağlar, nehir ve

ormanlar tarafından bölünen yapısı yine de valilere tıpkı daha önce kraliyet ailesi üyelerine olduğu gibi kendilerini yerel güç odağı olarak konumlama fırsatı sunmuştur (Grimm, 1961: 197). Zaman zaman bu valiler de ordularıyla başkente yürüyerek darbe girişimlerinde bulundularsa da Ayutthaya Krallığı için asıl tehdit içte değil dışta olmuştur. Sukhothai Krallığı'nı ilhak ettikten sonra kuzeyde Lanna ve batıda Burma ile sınırları olan Ayutthaya Krallığı Lanna Krallığı'nın iç işlerine karışmaya başlamıştır (Kasetsiri, 1976: 47). Özellikle kral II. Borommaracha'nın kadim Angkor kentini alarak Kimmer İmparatorluğu'na öldürücü bir darbe vurması sonrası Ayutthaya Krallığı bölgesel bir güç olarak kendisine daha fazla güvenmeye başlamıştır. 1451 yılında Lanna'daki iç karışıklıklardan yararlanmak için taraflardan birisine destek vermesi Ayutthaya ve Lanna krallıklarını Sukhothai arazisinde savaşa sevk etmişse de Ayutthaya Krallığı zorlanmasına rağmen galip çıkmış ve Lanna Krallığı 1475 yılında barış istemek zorunda kalmıştır (Baker ve Phongpaichit, 2017: 57). Güneyde ise Ayutthaya Krallığı deniz yönünde genişleyebilmek ve Güneydoğu Asya ticaretini egemenliğine alabilmek için Malakka Sultanlığı ile mücadeleye girişmiştir (Blagden, 1906: 112). Bunun için Singapura Krallığı gibi daha önce de Moğollar ile müttefik olan devletleri yanına çeken Ayutthaya Krallığı'na karşılık Malakka Sultanlığı da Moğolları bir isyan sonucunda Çin'den kovmuş ve Müslüman asıllı bir hadım ağası olan amiral Zheng He komutasındaki devasa donanmasıyla bölgeye giren Ming Hanedanı'nı yanına almıştır. Bu dönemde Ming Hanedanı Afrika'ya kadar açılmış ve bazı iddialara göre Amerika ve Avustralya kıyılarına da Avrupalılardan önce ayak basmıştır (Menzies, 2012: 18). Elbette her iki iddiayı da tam olarak kanıtlamak imkânsız olup, Çin'in son dönemde Güneydoğu Asya'da ve Doğu Asya'da pek çok ada ve kayalık üzerindeki hak iddialarının “tarihsel” nedenlere dayandırılmasından ötürü de şüpheyle karşılanmaktadır. Yine de amiral Zheng He komutasında Ming donanmasının bölgede önemli bir güç haline geldiği kuşkusuzdur. Amiral Zheng He Malakka Sultanlığı'nın stratejik önemini hemen kavramıştır. Malakka'nın Ayutthaya Krallığı'na kaptırılmasının Çin donanmasının Hint Okyanusu'na açılmasını engelleyecek potansiyele sahip olduğunu kavrayan Çinliler sultanlığa gerekli askeri desteği vermiş ve Malakka Sultanlığı bu sayede daha sonra 17. yüzyılda yıkılana kadar Çin desteği sayesinde ayakta kalmıştır (Ng, 2017: 69). Batıda ise başkent Ayutthaya ve Burma başkenti Pegu'nun karşılıklı olarak düşmesi ve her iki tarafında sonunda birbirinin topraklarında atılmasıyla sonuçsuz kalan Burma seferleri Ayutthaya'nın daha fazla genişlemesini durdurmuştur.

Böylelikle Ayutthaya Devleti'nin karasal genişlemesinin Çin ve Burma tarafından sınırlandırılması, Ayutthaya Krallığı'nın giderek daha çok deniz aşırı ticaret ve siyasete dönmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda Tayland yükselen Majapahit İmparatorluğu gibi yerel güçlerin yanı sıra Japonya, Hollanda ve Portekiz gibi bölge dışı aktörler ile de iletişime girmeye başlamıştır. Yamada Nagamasa adında bir samuray Ayutthaya içerisindeki Japon mahallesinin başında iken Ayutthaya sarayında etkisi giderek artmış ve sonunda güneyde bir vilayetin (Nakhon Si Thammarat) valiliğine kadar yükselmiştir (Polenghi, 2006: 39-41). Japon mahallesinde Japonya'daki savaşlardan ve Hristiyanlara karşı Toyotomi Hideyoshi ve daha sonra da Tokugawa İeyasu'nun mezaliminden kaçan çok sayıda Hristiyan Japon olduğu gibi çok sayıda samuray da bulunmaktadır. Nitekim bunlardan bazıları Ayutthaya kraliyet sarayının korumasında da görev almıştır. Yamada Nagamasa bu dönemde Japonya ile Ayutthaya arasında ilişkileri geliştirmek ve ticareti yaygınlaştırmak istemişse de Japonya'da Hristiyanlığa karşı Toyotomi Hideyoshi'den başlayarak gelişen bakış açısı, uzun vadede Japonya'nın giderek yabancılar ile iletişimi koparması ve içine kapanık bir topluma dönmesiyle bu çabalar başarılı olamamıştır (Atik, 2012: 103-105). Aslında Ayutthaya sarayında Japonları özellikle askeri açıdan bölgeye yeni gelen Hollanda ve Portekiz güçlerine karşı dengeleyici bir güç olarak görmekteydiler. Nitekim Malakka'yı aldıktan sonra Hollandalılar Japon gemilerine, özellikle de Yamada Nagamasa'nın gemilerine karşı hiçbir korsanlık ya da el koyma faaliyetinde bulunmaya cesaret edememişlerdir. Ancak yine bir saray içi darbeye Yamada Nagamasa krala bağlı kalmış ve başkentteki Japonlar tahttaki kralın tarafını tutunca darbe yapan General Thong, önce Yamada Nagamasa'yı öldürmüştü daha sonra ise tüm Japonları ülkeden kovmuştur (Wyatt, 1984: 78). Aslında General Thong ilk başta Yamada ve adamları ile birlikte ölen kralın yerine oğlunun tahta geçirilmesinde müttefik olmuşlardır. General Thong tıpkı Japonya'da şogunların yaptığı gibi ülkeyi çocuk yaşta kralın adına *kalahom* olarak yönetmişse de bir adım öteye geçerek kralı da öldürüp tahta oturması sonucu Japonlar kendisine karşı çıkmıştır (Poopongpan, 2007: 147). Böylelikle Japon paralı asker ve tüccarların Tayland tarihindeki oynadıkları rol sona ermiş ve Tayland sonrasında diğer Avrupalı güçler ile kendisi başa çıkmayı başarmıştır. O kadar ki Asya kıtasında Japonya ve Türkiye ile birlikte tarihinde sömürge olmayan az sayıda ülkeden birisi olmayı başarmışlardır.

Elbette Ayutthaya Krallığı ve Tayland tarihi üzerine çok daha ayrıntılı bir çalışma Türkçe olarak da yapılmalıdır. İleride yapılacak daha ayrıntılı çalışmalarda örneğin Tay geleneğinde de tıpkı bozkır geleneğinde olduğu gibi tahta geçiş sırasının aslında babadan oğula değil abiden kardeşe, daha sonra oğullara şeklinde olması ve benzeri geleneklerin yanı sıra tarihi kaynakları da daha geniş bir perspektiften Asya tarihinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Nitekim Güneydoğu Asya tarihi ile ilgili çalışmaların artması Türk tarihi çalışmalarına da yararlı olacaktır. Tayland'da bulunan Müslüman azınlıklardan İbn Batuta'nın tanıştığı Türkçe konuşan prensese kadar hala çalışma gerektiren çok sayıda konu vardır. Ayutthaya Krallığı'nın tarihi de belki ileride bütün bir kitap olarak ele alınırsa ülkemizde Asya tarihi üzerine yapılan çalışmalara büyük bir katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Atik, K. (2012). “Japonya, Kapalı Ülke, İdeoloji ve Din”. *Doğu-Batı Dergisi*, (60), 101-118.
- Atik, K. (2018). Court Politics in the Mongol Empire from Ögedei until Möngke. *Social Sciences Studies in Turkey* içinde (ss. 14-28). Bloomington: Trafford Publishing.
- Atik, K. (2020). “Singapura Krallığı”. A. M. Dündar ve C. Göker (Ed.), *Türkiye’de Singapur Çalışmaları* içinde (ss. 83-92). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Atik, K. (2021a). Moğolların Güneydoğu Asya Devletleri ile Siyaseti. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 20-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dasad/834209>.
- Atik, K. (2021b). Ly Hanedanı Döneminde Dai Viet Krallığı: İlk Bağımsız Vietnam Hanedanı. *Türkiye’de Vietnam Çalışmaları-1*, APAM, Ankara: Ankara Üniversitesi, 99-108.
- Atik, K. (2021c). A Comparison of Komnenos Era Byzantine and Song Era Chinese Diplomacy with Nomadic Neighbors. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 70(1), 343-358. <http://www.turkiyatjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=4433>.
- Baker, C. (2003). “Ayutthaya Rising: From Land or Sea?”, *Journal of Southeast Asian Studies*, 34(1), 41-62.
- Baker, C. ve Phongpaichit, P. (2017). *A History of Ayutthaya*. Cambridge University Press.
- Blagden, C. O. (1906). “Siam and the Malay Peninsula”. *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, 107-119. <https://www.jstor.org/stable/25210221>.
- Grimm, T. (1961). Thailand in the Light of Official Chinese Historiography: A Chapter in the “History of the Ming Dynasty”. *Journal of the Siam Society*, 49(1), 1-20.
- Higham, C. (1989). *The Archaeology of Mainland Southeast Asia: From 10,000 B.C. to the Fall of Angkor*. Cambridge University Press.
- Kasetsiri, C. (1976). *The Rise of Ayudhya: A History of Siam in the Fourteenth and Fifteenth Centuries*. Oxford: Oxford University Press.
- Menzies, G. (2012). *1421: The Year China Discovered the World*. Edition 2, London: Random House.

- Ng, C. (2017). Maritime Frontiers, Territorial Expansion and Haifang (Coastal Defense) during the Late Ming and High Qing. *Boundaries and Beyond* içinde, China's Maritime Southeast in Late Imperial Times (ss.57-100). NUS Press.
- Polenghi, C. (2006). *Samurai of Ayutthaya: Yamada Nagamasa ; a Japanese Warrior and Merchant in Early 17th Century Siam*. University of Hawaii at Manoa.
- Poopongpan, W. (2007). Thai Kingship during the Ayutthaya Period: A Note on its Divine Aspects Concerning Indra. *Silpakorn University International Journal*, 7, 143-71.
- Wyatt, D. K. (1984). *A Short History of Thailand*. New Haven: Yale University Press.